

UN NOU ELEMENT DOMÈSTIC: UNA GRAELLA DE CERÀMICA A MÀ DE LES TOIXONERES (CALAFELL, BAIX Penedès)

RAMON BRUGUERA I RIERA

Entre els materials que es van trobar durant la campanya d'excavació de 1995 a la Ciutadella Ibèrica d'Alorda Park o les Toixoneres (Calafell, Baix Penedès), cal destacar les restes de dues graelles de ceràmica. Aquest tipus de peça és gairebé desconegut tot i ser un element d'ús bàsic a tots els poblats ibèrics.

UN NOU ELEMENT DOMÈSTIC: UNA GRAELLA DE CERÀMICA A MÀ DE LES TOIXONERES (CALAFELL, BAIX PENEDE'S)

INTRODUCCIÓ

Els elements domèstics que en època ibèrica es feien servir per rostir aliments eren diversos. Capfoguers, brasers, graelles, asts, trí-podes, etc.; tot i que tots tindrien una funció bàsica dintre de les llars ibèriques, tan sols tenim constància de la seva presència en un reduït nombre de poblats ibèrics, i de forma molt testimonial.

Aquesta manca queda reflectida a la Ciutadella Ibèrica d'Alorda Park o les Toixoneres (Calafell, Baix Penedès). Malgrat la gran quantitat de campanyes d'excavació portades a terme des de 1983 a 1996, les úniques restes d'elements destinats a rostir trobades són dues graelles de ceràmica a mà. No s'ha trobat cap altre estri amb aquesta funció en cap altre jaciment del Penedès.

DESCRIPCIÓ DE LES GRAELLES

La graella petita és un estri tradicional de rostir peix, trossos de carn i altres aliments (que s'ha vingut utilitzant fins als nostres dies). Aquesta eina, que pot ser de ceràmica o metall, consisteix en una sèrie de barretes disposades paral·lelament sobre el pla horitzontal amb intersticis. Les barretes estan unides entre si per cada extrem mitjançant un tros comú. Aquest instrument sol portar peus de secció circular i la seva forma més habitual és rectangular o circular. La

graella també porta alguna nansa o agafador per a la seva millor utilització.

En el cas de les Toixoneres, les restes de les dues graelles de ceràmica a mà van aparèixer a l'interior d'una habitació del poblat (fig. 1). Els fragments de les dues graelles van trobar-se barrejats. La diferent quantitat de desgredant que internament presentaven cada una va permetre identificar que es tractava de dos exemplars diferents, en comptes d'un de sol com semblava en un principi.

Graella 1. D'aquesta tenim 18 fragments, la major part dels quals són trossos de barretes que tenen un diàmetre entre 11 i 15 mm. La seva longitud màxima conservada seria de 160 mm. El gruix de les barretes és irregular. Entre els diferents trossos trobats cal destacar la resta d'un lateral del cos d'unió de les barretes on es poden apreciar els arrencaments de dues barretes i d'un peu (fig. 2, 1). Aquest fragment ha confirmat la identificació de l'objecte original com una graella. També van aparèixer les restes de dos dels peus de secció circular de la graella (fig. 2, 9-10).

Graella 2. D'aquesta, en tenim 16 fragments. La majoria d'aquests fragments són trossos de barretes que tenen un diàmetre de 15 mm. De la reconstrucció d'una barreta sencera, en resulta la longitud màxima de 1.540 mm. Aquesta graella seria una mica més petita que l'anterior. Les altres restes són el tronc d'unió de les barretes i un peu de secció circular de la graella (fig. 3, 1 i 9).

Les dues graelles tenen com a desgredant fines partícules de quars. Els efectes del foc deixaren les superfícies dels diversos fragments ennegrides.

LOCALITZACIÓ I CRONOLOGIA DE LES GRAELLES

Aquestes graelles van aparèixer durant l'excavació del recinte AD, dins de la campanya de l'any 1995. Aquesta habitació es troba situada a la zona nord-est del poblat. La seva superfície és de 11,78 m². L'accés a l'habitació es realitzava a través d'una porta ubicada a la part sud (fig. 4).

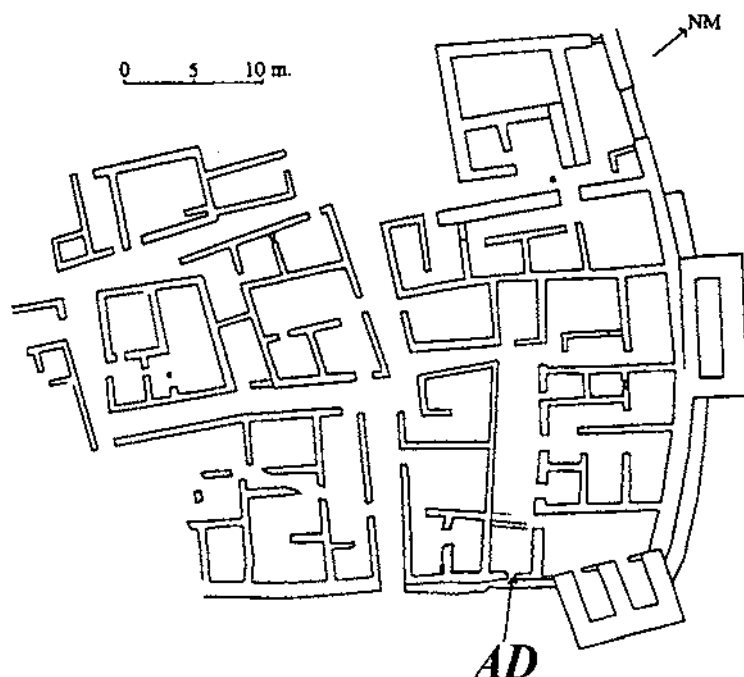

Figura 1: Situació del recinte AD.

Aquestes eines formaven part d'un ample nivell de terra de color negrós amb un gruix de 28 cm. Aquest estrat cendrós que s'estenia per tot el recinte AD contenia restes de tovots i nòduls de calç. En aquest mateix nivell, algunes pedres, trossos de tovot i fragments de ceràmica van aparèixer cremats. Aquest estrat estava relacionat amb tres estructures aparegudes dintre del recinte mencionat (E1, E" i E3).

L'E1 era una estructura de forma semicircular, d'una sola filera de pedres de mida mitjana, que s'entregava al mur est del recinte AD. Aquesta estructura va quedar parcialment destruïda per la realització d'una trinxera durant la Guerra Civil que travessa tot el poblat ibèric. El nivell de terra trobat a l'interior d'aquesta estructura semicircular presentava un color més ataronjat i menys quantitat de cendres respecte a la part externa. L'E1 podria ser algun tipus d'estructura de combustió relacionada amb les graelles. L'estrat cendrós s'hauria pogut formar de les successives neteges d'aquesta estructura.

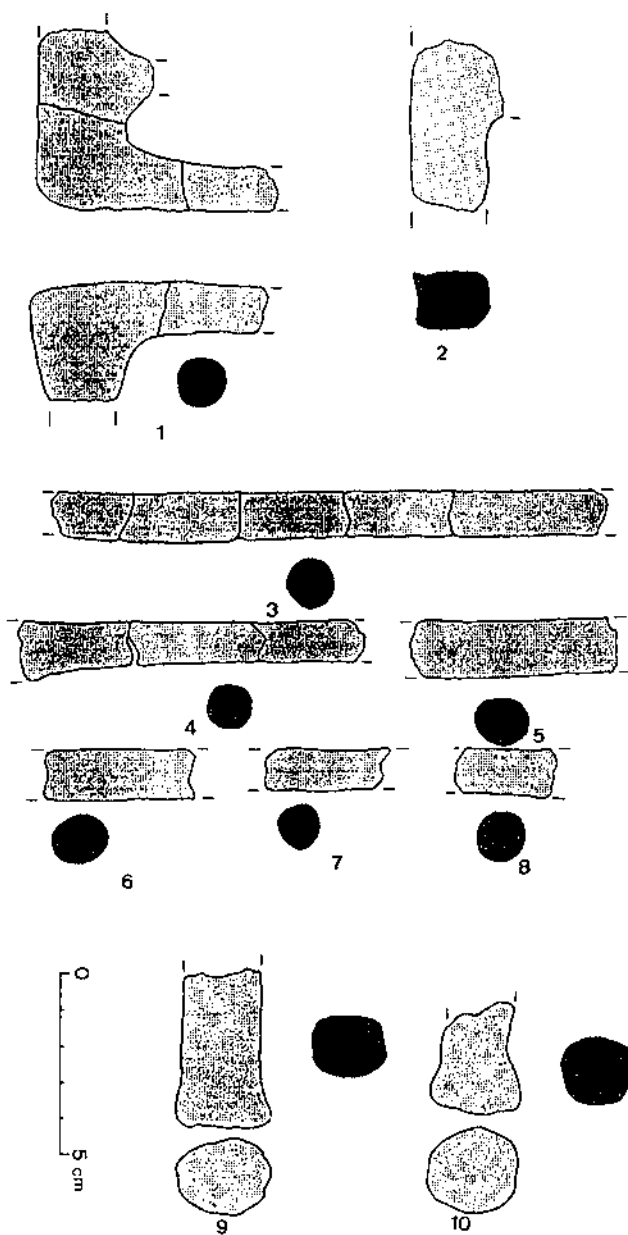

Figura 2: Restes de la graella 1.

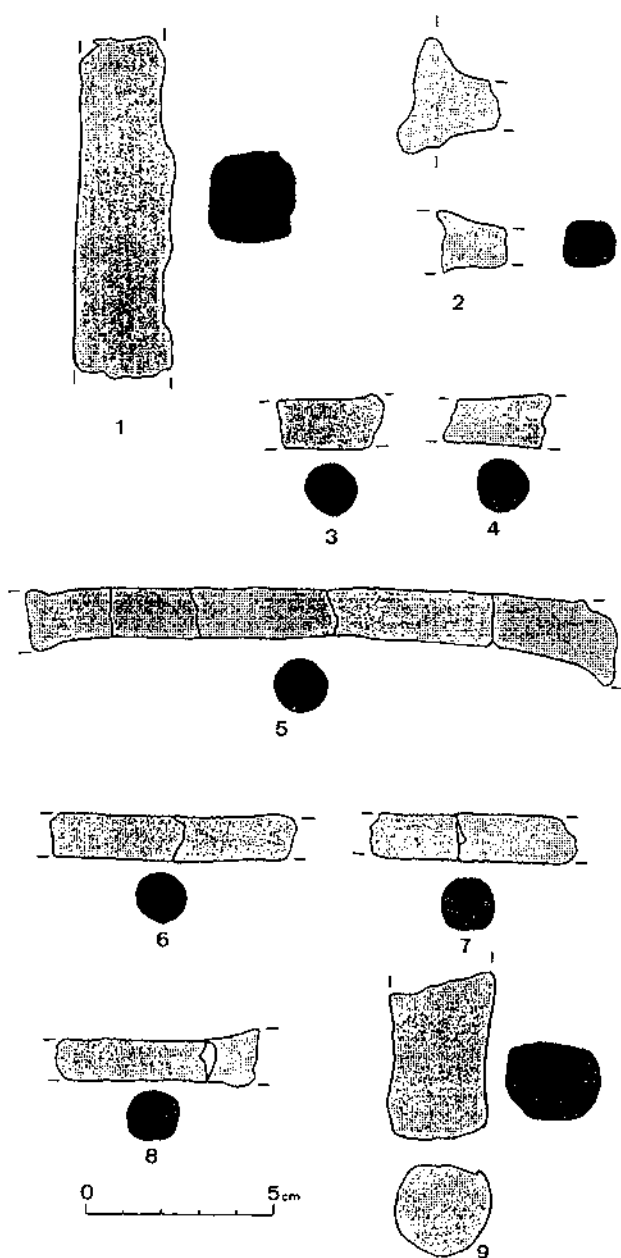

Figura 3: Restes de la graella 2.

En el material d'altres estructures de combustió localitzades a l'Alorda Park no s'han trobat restes de graella.

La segona estructura E2 està composta de dos murs de petites dimensions fets de pedres de mida mitjana que formarien un espai rectangular (142 x 30 cm). L'E2 s'adossava al mur nord i possiblement al mur oest. Aquesta última dada no es va poder comprovar a causa de la retallada que va patir l'estructura posteriorment, per la construcció d'una claveguera.

L'estructura E3 era una petita zona empedrada situada a la part nord-oest del recinte. La funció d'aquestes dues últimes estructures es desconeix, però es podria relacionar amb la utilització de la primera estructura.

La datació de l'abandonament d'aquet nivell s'ha de situar entorn de finals IV / principis III aC, tal com ho indica l'aparició de fragments de forma Lamboglia 24.

PARAL·LELS

Els poquíssims testimonis d'aquesta graella de ceràmica a mà trobats a tota l'àrea ibèrica i el fet de no haver estat mai objecte d'un estudi específic, com ha passat amb altres objectes de funció similar com els capfoguers (MALUQUER 1963) o els asts de bronze (ALMAGRO GORBEA 1974), ha fet molt difícil trobar paral·lels d'aquest element.

Aquestes graelles ibèriques de les Toixoneres són les úniques de les quals es té notícia a Catalunya actualment. Aquestes eines, però, devien trobar-se a tots els poblats ibèrics, ja que la seva funció és bàsica dins la vida del poblament. El problema és la no aparició d'exemplars sencers de graella, sinó que solen aparèixer els fragments de les barretes i els peus d'aquestes graelles, la qual cosa fa que els trossos de barretes siguin difícils d'interpretar. A més, els peus de les graelles es poden confondre amb un arrencament o fragment de nansa.

Un exemple és el jaciment de Castulo (Huelva), on a nivells de s. IX-VIII aC, es troben restes de barretes i peus de graelles de ceràmica a mà. L'autor defineix les barretes com a "barras" sense saber quina

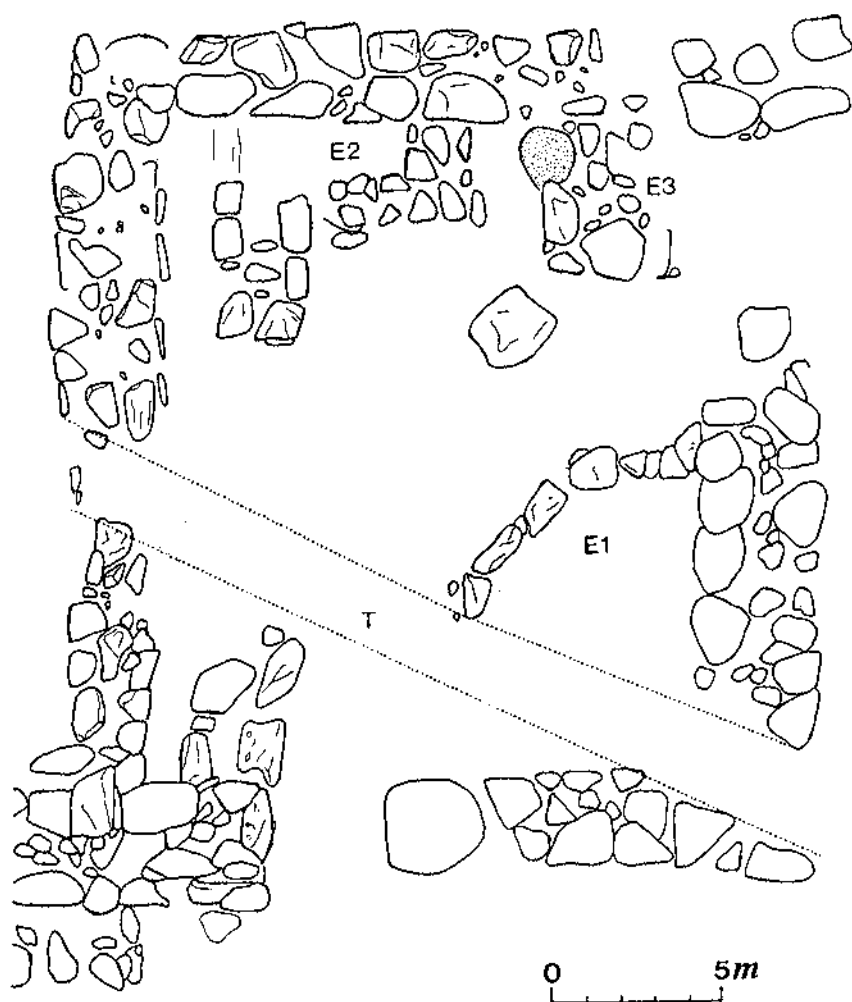

Figura 4: Planta del recinte AD.

seria la seva funció i els peus com a fragments de nansa (BLÁZQUEZ i VALIENTE 1981, p. 113, fig. 75, núm. 640; p. 161, fig. 118, núm. 1.033, 1.034, 1.035, 1.036; p. 123, fig. 84, núm. 735; p. 131, fig. 91, núm. 796; p. 141, fig. 99, núm. 882). Aquests fragments de graella serien tipològicament iguals que els trobats a les Toixoneres, encara que cronològicament són més antics.

A la Península Ibèrica, l'àrea cèltica presenta la utilització de graelles tipològicament semblants a les presentades en aquest article. Però aquestes petites graelles són de ferro, com els exemplars dipositats al Museo Arqueológico de Segovia (MOLINERO 1971).

La funció bàsica de la graella es reflecteix en aparèixer com a element domèstic utilitzat per diversos pobles. Al jaciment de Lattes (França) van aparèixer diversos peus o trípod (FEUGERE 1992, p. 294, núm. 0006 i 4025).

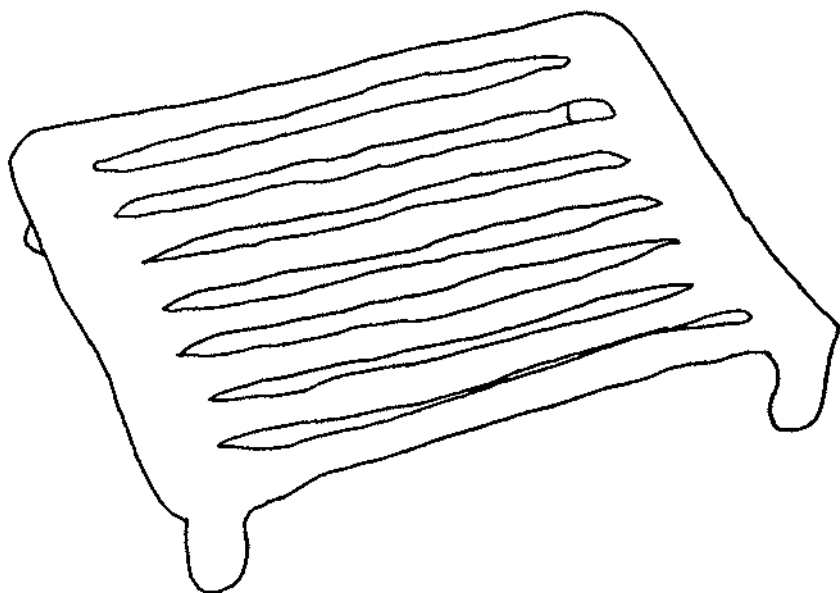

Figura 5: Dibuix d'una graella trobada a l'Agora d'Atenes.

Aquest tipus de graelles eren utilitzades a tot el llarg del Mediterrani. Aquest fet queda palès amb la troballa de graelles de ceràmica a mà a diverses ciutats gregues con Atenes, Olímpia, Delos, etc. Una graella trobada a l'àgora d'Atenes seria molt similar a les trobades a Calafell; a més, la seva cronologia és idèntica (SPARKES i TALCOTT 1970, plate 97, núm. 2024) (fig. 5). A Grècia s'han trobat graelles del període Hel·làdic Primitiu (volt. 2000 aC) que no presenten diferències respecte a les graelles del segle IV aC. Les diferències entre aquestes graelles antigues i les graelles utilitzades actualment són gairebé nul·les.

CONSIDERACIONS FINALS

Una possible explicació del petit nombre de graelles i capfoguers de ceràmica a mà trobats a les excavacions dels diversos jaciments ibèrics vindria donada pel fet que aquests capfoguers i graelles no estaven presents a totes les habitacions del poblat. En el cas de les graelles de les Toixoneres, aquestes es van trobar a l'interior d'una habitació que podria tenir una funció de tipus comunitari. Altres habitacions properes a aquest recinte han tingut alguna funció de tipus comunitari sols durant algun moment de la vida del poblat, com seria el cas del recinte BT (ASENSIO et al. en premsa).

Alguns capfoguers, asts de bronze o graelles de ferro s'han trobat a diverses necròpolis. L'aparició d'aquests instruments en un àmbit de tipus funerari fa pensar en un ús de tipus ritual d'aquests elements. Que suposadament les graelles de ceràmica a mà es trobessin formant part de l'aixovar d'alguna tomba explicaria una possible participació en el banquet funerari per part d'aquests utensilis.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO GORBEA, M. (1974). *Los asadores de bronce del suroeste peninsular*, RABM, LXXVII, 1, p. 351-395.
- BLÁZQUEZ, J. M., i VALIENTE, J. (1981). *Castulo III*, Exc. Arq. en España, núm. 117, Ministerio de Cultura.
- ASENSIO, A.; BRUGERA, R.; CELA, X.; MORER, J. (en premsa). "Una mina d'aigua a

l'exterior de la ciutadella ibèrica d'Alorda Park (Calafell, Baix Penedès), 9enes Jornades d'Estudis Penedesencs: El poblament ibèric al Penedès.

FEUGERE, M. (1992). "Ustensiles de transformation et de consommation alimentaires", *Lattara*, núm. 5, p. 291-308.

MALUQUER DE MOTES, J. (1963). *Sobre el uso de morillos durante la Edad del Hierro en la cuenca del Ebro*, *Príncipe de Viana*, núm. 90-91, p. 29-39.

MOLINERO, A. (1971). *Aportaciones de las excavaciones y hallazgos casuales (1941-1959) al Museo Arqueológico de Segovia*, *Exc. Arq. en España*, núm. 72.

SANMARTÍ, J., i SANTACANA, J. (1992). *El poblament ibèric d'Alorda Park. Calafell, Baix Penedès. Campanyes 1983-1988*, *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 11, Barcelona.

SPARKES, B. A., i TALCOTT, L. (1970). *The Athenien Agora XII. Black and plain pottery of the 6th, 5th and 4th centuries B.C.*, Princeton.